

ВИХОВАННЯ КРАСОЮ – ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Розглянуті аспекти формування екологічної культури учнів з урахуванням взаємозв'язків екологічного й естетичного виховання при аналізі естетичного виховного впливу у процесі шкільного навчання.

Reviewed are the aspects of shaping the ecological culture of students with due regard for interconnections between the ecological and aesthetical upbringing accompanied with the analysis of possibilities of aesthetical educative influence in the process of studying the natural sciences

«Через красивое – к человеческому –
такова закономерность воспитания»

В.А. Сухомлинский.

Постановка і стан вивчення проблеми. Головна мета екологічної освіти сьогодні – становлення екологічної культури особистості. Сьогодні необхідно отримати відповіді на питання: що людині потрібно знати, як мислити, у що вірити, щоб побудувати свою ієрархію цінностей, свій світогляд? Адже цінності формуються на основі суспільної практики, індивідуальної діяльності людини в межах певних конкретно-історичних суспільних відносин, форми комунікації і мають соціальний характер. Суспільні відносини – це та площина, де здебільшого збігаються цінності особистості та суспільства. Отже, можна говорити про естетичні цінності, які є відбитком відповідних суспільних відносин.

«Краса – мати доброти й сердечності», «Краса – джерело морального багатства людини» – це деякі афоризми Сухомлинського [4]. Якщо дитина поступово вчиться сприймати красу, захоплюватися нею – це означає, що її сприйняття стає більш емоційним, накопичуються естетичні враження, без чого неможливе облагороджування душі, розвиток людського у людині.

У педагогічній системі В.А. Сухомлинського можна виділити три константи – любов до дитини, утвердження добра і виховання красою. Для виховання дітей красою потрібно, щоб осмислення цієї педагогічної константи було нагальною необхідністю не тільки школи, педагогічної спільноти, але й всього суспільства. Розвиненість суспільства, ступінь його морального здоров'я вимірюють здатність генерувати красу в усіх її проявах.

Аналіз наукової літератури і узагальнення передового педагогічного досвіду показав, що в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі еколого-естетичне виховання сприймається як цілеспрямований процес формування творчої активної особистості, яка здатна із позицій доступного їй розуміння ідеалу сприймати і оцінювати прекрасне, гармонічне, інші естетичні явища у житті, природі, мистецтві, підготовленої для того, щоб жити, творити за законами краси [2].

Таке визначення достатньо повно відповідає і задачам формування розвиненого естетичного відношення до природи як необхідного елементу загальної, естетичної і екологічної культури сучасної людини. Естетичне відношення учнів до оточуючого світу, людей, праці, мистецтва, яке виховується школою, повинно проявлятися і збагачуватися і у взаємозв'язках із природою, в поведінці і діях, спрямованих на її збереження.

Сприйняття, оцінка, переживання естетично значимих ландшафтів, об'єктів живої і неживої природи є не тільки важливим мотивом спілкування сучасної людини із природою, її спогляданням, але й активним фактором формування його діяльнісно-гуманістичної позиції і культури поведінки. Тому розвиток навичок і потреб учнів в естетичному сприйнятті оцінки природних явищ в художніх враженнях, які збагачують духовно-змістовні мотиви відношення до природи, стимулює формування спрямованості учнів на природоохоронну активність їх екологічної культури. «Екологічне виховання як елемент в

системі виховання спрямоване на всебічний розвиток учня, становлення його як трудівника, громадянина, розумного споживача» [5]. При цьому підкреслюється значення естетичних потреб, оцінок, відношення до природи в розвитку екологічної відповідальності учня.

Завдання дослідження. Проаналізувавши різноманітні підходи до цілеспрямованого педагогічного впливу на виховання морально-естетичного відношення до природи, розкрити сутність екологічного виховання учнів із урахуванням взаємозв'язків екологічного і естетичного виховання на основі розгляду можливостей естетико-виховного впливу в процесі навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.

Результати досліджень. Формування екологічної культури неминуче стикається із естетичним вихованням особистості. Потрібно відмітити взаємозв'язок двох виховних впливів: по-перше, це комплексний вплив на формування відношення учнів до природи в єдності екологічних, моральних і естетичних компонентів; по-друге, власне естетичне виховання в широкому сенсі з метою формування в учнів естетичного відношення до дійсності взагалі і до природи як її частини.

Виховання естетичного відношення до природи повинно вирішувати задачі формування у дітей естетичного сприйняття, оцінок і суджень, смаку та ідеалу, що припускає розвиток схильності до краси і виразності об'єктивних природних явищ, а також розуміння цінності, унікальності кожного із них.

Для педагогів, які ведуть виховну роботу із учнями на основі природної краси, необхідні глибоке розуміння характеру суспільних відношень людини до світу, знання і конкретні уявлення про задачі і шляхи формування моральних, діяльнісно-гуманістичних і естетичних оцінок природних об'єктів, про різновиди людської діяльності в природі, а також про особливості становлення особистісної духовно-змістовної позиції відносно до природи як об'єкту соціальної і естетичної цінності.

Природа повинна бути розкрита не тільки як матеріальне середовище існування людини, але і як духовне, яке входить в об'єкти наукового і художнього пізнання, а також як матерія, предмет і знаряддя його життєдіяльності. Адже людина формує матерію за об'єктивними законами краси і за соціальними нормами; відношення до природи, в тому числі естетичне, визначається суспільними потребами.

Психологом С.Л. Рубінштейном висловлюються думки щодо взаємообумовленості прекрасного і його відображення людиною: «...прекрасна природа, а не тільки переживання, сприйняття людини. Це не є її власною об'єктивною властивістю, але це здатність, яка характеризує природу в певній системі зв'язків і відношень, той, в яку включена людина» [3]. При цьому особливості взаємозв'язку між відношенням естетичним і етичним зображаються у наступному вигляді: естетичне як утвердження існування об'єкту є передумовою етичного як утвердження його значення для людини. І все ж вихідне – це «здатність бачити естетичне, прекрасне в природі, чутливість до неї» [3].

Без розвиненої здатності естетично морального сприйняття неможливе цілісне уявлення і сутність пізнання природного об'єкту, явища як естетичного, характерного, досконалого в своєму роді. Без цього неможлива його правильна оцінка не тільки із позиції вибірково-смакового відношення, але також і вирішення певних пізнавальних, трудових, творчих завдань, які стоять перед людиною.

Методологічну базу формування в педагогічному процесі почуття природи, яке є основою екологічної і естетичної свідомості людини, представляє собою теорія відображення, яка ставить в єдиний зв'язок і послідовність чуттєве і абстрактно-логічне пізнання, тобто чуттєву предметну діяльність людини. Досить важливе збереження цього принципу в єдності естетичного і екологічного виховання і освіти учнів. Дисгармонія чуттєвих і абстрактних, раціоналістичних інформацій у процесі розвитку особистості негативно вплине на результати розвитку, на поведінку особистості, її взаємовідносини із навколишнім світом, людьми, на систему ціннісних орієнтацій.

З'ясовано, що при дефіциті чуттєво-природних вражень у міського учня і при надлишку у сільського учня формується подібним чином неповноцінне відношення до

природи. В обох випадках воно позбавлено емоційно-особистісного забарвлення і не несе відображення сприйняття природи як значущої цінності, хоча причини його виникнення протилежні. Виходячи із цього, можна говорити про необхідність спеціально організованого виховного впливу в умовах ведучого виду діяльності школярів – навчального пізнання та в інших видах і формах їх діяльності.

Саме єдність пізнавальної і практичної діяльності учнів щодо покращення природи рідного краю, творення, а не споживання в діяльності особистості є ведучим у гуманістичній сутності відповідальності учнів за стан навколишнього середовища. Необхідне безпосереднє спілкування учня із природою, оволодіння навичками правильної поведінки у природі, поєднання навчальної і трудової, суспільної діяльності щодо догляду і облагородження навколишнього природного середовища.

Перед школою ставиться завдання формування екологічної культури учнів. Традиційний термін «охорона природи» лише частково торкається усього комплексу екологічних проблем сучасності, які вимагають нового філософського осмислення, докорінного перегляду ряду соціально-економічних питань, нових наукових пошуків і більш повного послідовного відображення аспектів екології в шкільній екологічній освіті. Органічне включення екологічного аспекту в загальну освіту підкріплюється психологічною характеристикою особистісних якостей, які проявляються у взаємозв'язках між відношенням людини до людини, до об'єктів навколишнього середовища і особливо до природи.

Розглядаючи можливість впливу на відношення учнів до природи, слід особливо зазначити, що автоматично бажане відношення зазвичай не формується, також як воно не виникає і при впливі природи на дітей. Адже і краса природи, на жаль, не охороняє її від руйнівних дій людини, від засмічення, нанесення шкоди живим організмам. Без педагогічного впливу не відбувається стійкого закріплення і переносу естетичного відношення в план поведінки, дій, спрямованих на збереження, гармонію елементів навколишнього середовища. Адже естетичні оцінки, естетичне сприйняття повинні супроводжуватися трудовими суспільно-корисними діями і умовами, формами відпочинку, подорожей, і навіть навчальним пізнанням природних явищ.

Висновки і пропозиції. Педагоги, які спрямовують пізнавальну і виховну діяльність учнів, повинні звертатися до комплексних взаємозв'язків, взаємодій людських проявів відношення до природи, її краси і цінності, формування її цілісного вивчення як складного, багатоелементного об'єкту, в якому все закономірно поєднано і залучено в процесі життя. Але це можливо тільки при постійному акцентуванні взаємозв'язків різних форм відбиття і оцінки природи людиною.

Збагачуючи запас сенсорно-гармонічних вражень учня, ми розвиваємо його оціночні здатності і готуємо до майбутніх контактів і майбутньої поведінки в природі. Тим самим дається основа для становлення ціннісних орієнтацій особистості, її морально-естетичної позиції.

У результаті впливу на формування естетичних емоцій, суджень, на активізацію творчої діяльності естетичного характеру в учнів відносно до природи виникає перенесення їх емоційно-позитивного настрою і на інші види діяльності, включаючи природні об'єкти, – навчально-пізнавальну, трудову. В цьому процесі відбувається і становлення компонентів, суттєвих для екологічної культури, що підкреслює значення естетичних мотивів в екологічній діяльності особистості.

Але, як показують численні опитування, сформувані в учнів бережне ставлення до природи може тільки вчитель, якого захоплює благородна задача охорони середовища, який відчуває постійний інтерес до краси, новизни, динамізму навколишнього середовища. Розвиваючи засобами природи духовний світ учнів, вчитель одночасно загартовує дітей фізично. Формує їх волю і характер, виховує колективізм і патріотизм майбутніх турботливих володарів рідної землі. Чим обережніше відноситься до природи сам вчитель, тим свідоміше і відповідальніше відносяться до неї його вихованці.

Сучасна школа відчуває гостру потребу у педагогах-універсалах, які глибоко знають не тільки свій предмет, але й загальні закономірності виховання відношення до природи і людей.

Перспектива подальших досліджень. Подальшого вивчення потребує питання оптимізації екологічного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах щодо формування мотивів бережного ставлення учнів до природи в процесі навчання на уроках природничого циклу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дерябо С. Д., Ясвин В. А. Экологическая педагогика и психология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 480с.
2. Лихачев Б. Т., Квятковский Е. В. Сущность, принципы и система эстетического воспитания учащихся общеобразовательной школы. – Советская педагогика, 1980. – №7. – С. 7-12.
3. Рубинштейн С. Л. Человек и мир. – В кн.: Проблемы общей психологии. – М., 1976.
4. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т. – К.: Радянська школа, 1979.
5. Фазин А. В. Воспитание красотой. – М., 1980. – 138с.

УДК 37.013

О.С. Кольцова

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

У статті розглянуті основні положення педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського з позицій можливостей практичного впровадження у виховний процес дитячого оздоровчого табору.

The article discussed the basic provisions of pedagogical heritage by V. Suhomlinskiy from the possibilities of practical implementation in the educational process of children's health camp.

Актуальність. Виховна цінність системи літнього оздоровчого табору складається в логічному продовженні урочної діяльності й створення умов для реалізації ідеї безперервного освітнього процесу в роботі з усіма учасниками, виявлення інтелектуального потенціалу обдарованих дітей, зміцнення здоров'я, формування здатностей і інтересів, задоволення потреб у різних проявах і системах відносин, різних соціальних ролях, творчій самореалізації у спільній діяльності.

У цих умовах педагогічна спадщина славетного педагога В.О. Сухомлинського, його поради, безумовно, потребують відродження з метою створення належних умов для забезпечення самореалізації особистості школярів та виховання їх у єдності його духовної і фізичної складових, емоцій, інтелектуальної сфери, переконань, сімейного почуття.

Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського відображена в чисельних публікаціях відомих науковців О. Сухомлинської, С. Русової, Г. Ващенко, М. Фіцули, Н. Щуркової, А. Мудрика та ін.

Мета дослідження – актуалізувати педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського в умовах сучасного виховання учнів.

Поставлена мета передбачала виконання таких завдань:

1. З'ясувати стан дослідження проблеми в педагогічній теорії та виховній практиці.
2. Усвідомити основні засади педагогіки В.О. Сухомлинського з позицій можливості впровадження в виховний процес дитячого оздоровчого табору.

Результати дослідження.

Державна політика у сфері розвитку національної освіти та виховання, що визначена в Національній доктрині розвитку освіти, полягає у створенні умов для розвитку особистості